

Ympäristöministeriö

22.6.2017

Kirjaamo

kirjaamo@ym.fi

Suomen Arkkitehtiliiton lausunto opasluonnoksesta vihreän julkisen rakentamisen hankintamenettelyiksi ja suosituksista vähähiilisen julkisen rakentamisen kriteereiksi.

Viite: Lausuntopyyntö Dnro YM1/601/2017

Ympäristöministeriö on pyytänyt lausuntoa opasluonnoksesta vihreän julkisen rakentamisen hankintamenettelyiksi ja vähähiilisen julkisen rakentamisen kriteereiksi.

Oppaalla on tarkoitus antaa vapaaehtoiset suositukset julkisten rakennushankkeiden ympäristövaikutusten vähentämiseksi. Suosituksen taustalla on uudistettu laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeuksista (1397/2016). Opas on laadittu Euroopan komission suositusten pohjalta.

Yleistä

Julkisin varoin toteutettavien hankkeiden rakennuttaminen ja rakentaminen tulee olla esimerkillistä. Opasluonnos hankintamenettelyiksi ja Suositukset vähähiilisen rakentamisen kriteereiksi sisältävät runsaasti tietoa pyrittäessä julkisten rakennushankkeiden ympäristövaikutusten vähentämiseen. Asiakirjat kohdennetaan hankintoja valmisteleville virkamiehille, julkisen sektorin päättäjille, sekä suunnittelu- ja rakentamispalveluja tarjoaville rakennus- ja kiinteistöalan toimijoille. Asiakirjojen sisältö liikkuu hankintoja ohjaavista ja tukevista strategioista hiilijalanjäljen laskennan yksittäisten standardien sisältöihin. Kohderyhmä huomioiden tekstiä osittain tiivistämällä, popularisoimalla ja infografiikalla havainnollistamalla oppaiden viesti kirkastuisi lukijoille paremmin.

Ympäristöministeriön vuonna 2007 julkaiseman ”Kestävät julkiset hankinnat – julkinen sektori kestävien hankintojen edelläkävijäksi” –asiakirjan mukaan *EU:n komission vuonna 2005 teettämän tutkimuksen mukaan suurimpia esteitä kestävien hankintojen lisäämiselle ovat tiedon, johdon tuen ja käytännön työkalujen puute. Valtio vastaa haasteeseen ja keskittää tulevaisuudessa hankintojen ympäristöosaamista ja neuvontaa johonkin olemassa olevaan asiantuntijaorganisaatioon. Tarkoituksena on jakaa tietoa ja ohjeistusta esimerkiksi kuntien käyttöön.* Tilanne ei ole juuri muuttunut. Hankintayksikköjen osaaminen on vaihtelevaa ja asiakirjaluonnoksissa esitetyt uudet velvoitteet ovat omiaan lisäämään tiedon, koulutuksen ja henkilöresurssien tarvetta sekä kuntien hankinta- ja ylläpito-organisaatioissa että kiinteistö- ja rakennusalan palveluissa.

Lausunnolla olevien asiakirjojen lisäksi tarvitaan jatkossa eritasoisia, eri kohderyhmille suunnattuja oppaita.

Lausunnoilla olevien asiakirjojen suositukset kohti Vihreää julkista rakentamista edellyttävät lisäpanostusta sekä julkiselta sektorilta että palvelujen tuottajilta. Tämä tulee näkymään lisäresurssien tarpeena ja kohoavina suunnittelu- ja rakennuskustannuksina, joihin hankintaorganisaatioiden tulisi osata varautua.

Vihreä julkinen rakentaminen – Hankintaopas

Hankintaopas ohjaa selkeästi rakennuksen hankintaan. Julkisen rakennuksen oleellisena osana usein rakennuksen julkinen ulkotila tai piha, jonka hankinnassa ja suunnittelussa voidaan suuresti vaikuttaa kokonaisuuden ekologisuuteen. Kunnissa on jo koekäytössä ns. vihkerroinmenetelmiä, joissa lasketaan kuinka tontin viherrakentamisella tai rakennuksen viherkatolla tulee kompensoida läpäisemättömän pinnan muodostama haitta.

Asiakirjoissa esitetään paljon hyviä toimintatapoja hankintojen tueksi, mutta konkreettiset ohjeet hukkuvat asiantuntijakielen virtaan. Palvelujen hankinnassa on toistaiseksi harvoin käytetty ympäristökriteerejä. Aihepiiriin perehtymätön kiireinen virkamies saa lukea ohjeen ”Selvitä markkinoilla olevia vähähiilisyteen vaikuttavia ratkaisuja”. Luultavasti ratkaisut jäävät selvittämättä.

Hankintamenettelyt ja suunnittelijoiden valinta

Kiinteistöjen osuus maamme kansallisvarallisuudesta on merkittävä ja julkisen tahon tulee panostaa alaa kehittäviin ja innovaatioita synnyttäviin hankintamenettelyihin.

Oppaassa on jätetty kokonaan vailla mainintaa paras hankinnan kohteen tavoiteltavia ominaisuuksia varmistava hankintamenettely – suunnittelukilpailu.

Suunnittelu on usein suuremman hankinnan valmistelua eikä lopputuotteen ominaisuuksia voida arvioida ilman sitä koskevia suunnitelmia. Korkealuokkaista suunnittelua ja innovaatioita edistetään parhaiten suunnittelukilpailuilla sekä suunnittelu- ja toteutuskilpailuilla. Kilpailuehdotusten vertailun kautta päästään arvioimaan hankittavan tuotteen ympäristövaikutuksia ja voidaan löytää ekologisesti ja ekonomisesti tehokkaimmat ratkaisumallit päätöksenteon pohjaksi.

Suunnittelukilpailut tulee huomioida oppaassa yhtenä selkeästi omana hankintamuotonaan, joka antaa hyvät lähtökohdat erityisesti vihreän rakentamisen innovaatioiden kehittämiseen. Yksittäisten teknisten ratkaisujen lisäksi tarvitaan kokonaisvaltaisia, joustavia ja rakennuksen koko elinkaaren huomioivia ratkaisuja. Näitä voidaan tehokkaasti kartoittaa esim. monialaisen arkkitehti-, maisemasuunnittelu- ja insinööriosuamasta edellyttävän kutsukilpailun muodossa.

Innovatiivisten ratkaisujen kehittäminen edellyttää monialaista suunnitteluosaamista ja se on mahdollista ainoastaan suunnittelualojen tiiviin yhteistyön kautta. Kilpailijoiden valintaperusteet eivät saa liiaksi nojautua erityisesti vihreän rakentamisen suunnittelureferenssien tai sertifikaattien varaan, sillä kysymys on koko suunnittelijoiden ammattikuntaa koskevista laadukkaista ja kestävän rakentamisen tavoitteista. Kilpailujen yksi tärkeä tehtävä on myös luoda uusille toimijoille mahdollisuuksia.

Asetettujen tavanomaista korkeampien ympäristö- ja laatuavoitteiden mahdolliset kustannusvaikutukset on suositeltavaa kartoittaa jo kilpailuvaiheessa, jotta voidaan varmistaa, että tavoitteet ovat realistiset ja sitoutuminen niihin tilaajan taholta riittävä kohteen eri suunnitteluvaiheissa aina sen valmistumiseen asti.

Julkisen tahon tulee kehittää työkaluja suunnittelun ja rakentamisen laadun varmistavia hankintamenettelyjä varten siten, että sekä tarjoajien että tarjottavan tuotteen laatua voidaan arvostella tasapuolisesti ja syrjimättömästi. Hintakilpailu ei sovi asiantuntijapalvelujen hankintaan varsinkaan jos tavoitteena on innovaatioiden synnyttäminen. ATL:n, SAFA:n SKOL:in ja RIL:n teettämän tarjousten arvioinnissa käytettävän hinta-laatu tutkimuksen mukaan hankintayksikön hankinnalle asettamat hinnan ja laadun painoarvot eivät käytettyjen laskenta- ja arviointimenetelmin toteudu tasapuolisella ja syrjimättömällä tavalla, vaan ovat sattumanvaraisia. Vaikka laadulle asetetaan korkeita painoarvoja silti hankintapäätöksiä dominoi halvin hinta eikä hankinnassa pystytä

arvottamaan laatua. Korostamme tarvetta hankintaorganisaatioiden sekä suunnittelun ohjauksen osaamisen nostamiseen vastaamaan esitettyjä vihreän julkisen rakentamisen tavoitteita.

Vihreä julkinen rakentaminen – Suositukset vähähiilisen rakentamisen kriteereiksi

Rakennuksen hiilijalanjälki muodostuu lukuisista tekijöistä. Eri tekijöillä voidaan myös kompensoida heikompia osa-alueita; esimerkiksi materiaalivalinnoilla ja uusiutuvien energiamuotojen hyödyntämisellä hieman heikompaa rakenteellista energiatehokkuutta.

Oppaassa tarkastellaan lähinnä vain energiatehokkuutta ja päämateriaalien hiilijalanjälkeä. Esimerkiksi tilatehokkuus on jäänyt oppaasta kokonaan ja käytetyt energiamuodot sivuutettu kaaviossa maininnalla. Ne tulisi huomioida hiilijalanjälkitarkastelussa. Rakennuksen hiilijalanjälki tulisi suhteuttaa siitä saatuun hyötyyn. Julkisissa rakennuksissa tilojen monikäyttöisyys lisää käyttöä ja näin myös hiilijalanjäljellä saatavaa hyötyä. Esimerkkikohteet hiilijalanjälkineen konkretisoivat vaikeita käsitettä.

Oppaassa kehoitetaan päärakenteiden hiilijalanjälkilaskentaan. Hiilijalanjälkilaskennan tulisi koskea koko rakennuksen elinkaarta, jolloin eri osatekijöiden merkitys näkyisi. Hiilijalanjälkilaskenta tulisi tehdä helpoksi ja sen tulisi perustua avoimeen dataan. Ympäristöministeriö voisi toteuttaa laskurin ministeriön sivuille tai SYNERGIA -työkalun päivityksen. Kertyvä laskenta-aineisto olisi hyvä saada yleiseen käyttöön, jolloin rakentajille hahmottuisi esimerkiksi perustusten tai välipohjan merkitys kokonaisuudessa ja eri rakennustyyppien tavanomainen hiilijalanjälki.

Oppaan liitteenä voisi olla tarkistuslista, josta voidaan valita hankkeeseen sopivia keinoja hiilidioksidipäästöjen vähentämiseksi. Kriteereitä voisi olla energiatehokkuuden ja päärakenteiden hiilijalanjäljen lisäksi huomattavasti enemmän, muun muassa tilatehokkuus ja uusiutuvien energiamuotojen hyödyntäminen.

Tulosten kerääminen ja kokemusten jakaminen

Suosituksissa Vihreisiin julkisiin rakennushankintoihin todetaan, että Vihreitä rakennushankkeita voidaan käyttää hankintaosaamisen kehittämiseen. Suosituksissa *Näin hankit vähähiilisen rakennuksen* kehoitetaan keräämään tulokset ja palaute seuraavaa hankintaa varten ja jakamaan kokemukset koko Suomen hyväksi. Kehoitammekin ministeriötä huolehtimaan, että näille suositusmukaisille toimille löytyy kansallinen digialusta, jolle tietoa kerätään jaettavaksi.

Kuntien ja valtion myöntämät huomionsoitukset erinomaisille hankkeille on myös toimiva tapa lisätä tietoisuutta hyvistä käytännöistä ja onnistuneista lopputuloksista.

Lausunnon laatimiseen ovat osallistuneet Suomen Arkkitehtiliiton rakennussuunnittelun ja ammattiasioiden toimikunnat sekä kilpailutoimikunta.

Helsingissä 22.6.2017

Paula Huotelin
pääsihteeri
Suomen Arkkitehtiliitto

